

A la recerca dels arxius perduts

Una història de drapaires

JOAQUIM PERA I ISERN

Qui diu que el reciclatge és un signe de modernitat dels nostres temps?. Històricament podem donar fe que totes les societats humanes passades havien reciclat; jo que conec força bé els romans us puc assegurar que ho feien, i amb molta efectivitat. Com a exemple més modern tenim als drapaires a la menuda, un ofici que amb els anys ha passat a la història, com tants altres, i que avui forma part del record. Els que tenim més de quaranta anys encara varem aconseguir veure en acció aquells drapaires d'Arenys rondant amb els seus carros pels carrers i cases de Canet tot comprant andròmines de metall, paper vell o ampolles buides de

xampany (encara no existia el cava). Si ens ho mirem amb la perspectiva dels anys tan de bo poguessim tornar enrera i recupear objectes i papers que ara els considerariem peces de museu o d'arxiu. Que en va fer de mal a la nostra història passada! -sense saber-ho és clar-, aquell pentinat constant de carrers, amb el característic i persistent ding-ding que anunciava que havia arribat l'hora de desempellegar-nos de la saca de paper del rebost i d'altres noses que, degudament pesades a la porta de casa, encara ens reportaven uns centimits.

Tanmateix els tractes amb els drapaires eren motiu d'una doble satisfacció pels canetencs: fèiem neteja i alhora cobràvem; en fi, es miri com es miri era un negoci rodó. Ara en canvi hem de pagar per poder reciclar.

Aquest record personal m'ha estat de molta ajuda per imaginar el tràgic destí d'un malograt arxiu canetenc que va passar pel ritual anteriorment descrit, abans de desaparèixer per sempre, reciclat i convertit, ara de nou, en caps de cartró per a guardar-hi les

espartenyas o els mitjons. Abans de passar a explicar-vos el cas, cal fer esment al fet puntual que va suggerir-me fer aquest escrit.

L'estiu passat, durant les vacances, vaig fer una immersió a la història de Canet, tot llegint el magnífic llegat històric que constitueix el Dietari del Dr. Marià Serra; aquest volum impagable del nostre prohoms és d'una riquesa humana extraordinària, amb un anecdotari d'allò més suggestiu.

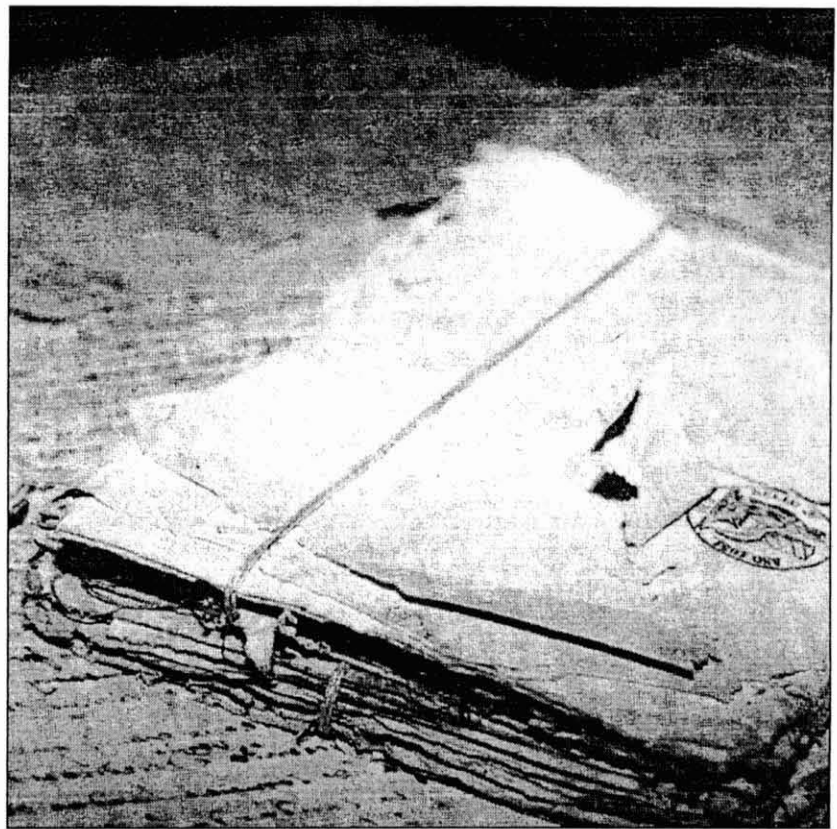
Tot llegint el Dietari vaig aturar-me a la pàgina 905, corresponent al febrer de 1923, on trobem el capítol titulat "Una sorpresa agradable"; en aquesta crònica en Marià Serra explica com va trobar a casa d'un advocat de Mataró, un tal Francisco Cabanyes, una part de l'arxiu municipal de Canet de Mar corresponent al segle XVIII, arxiu que suposadament havia adquirit el germà de l'esmentat advocat a casa d'un drapaire de Mataró.

Aquesta crònica d'en Serra de l'any 1923 va fer-me pensar en un cas semblant, ocorregut ara fa uns vint-i-cinc anys, i del que en vaig ser testimoni directe. Va ser a començaments dels anys 80's del segle passat, època en que acostumava a passar forces estones al Museu de Mataró treballant amb els materials arqueològics de la comarca; un d'aquells dies, un company de la Secció Arqueològica Mataró, en Josep Garrido, va dir-me: "Quim, tu que ets de Canet, t'ensenyaré

uns papers que tinc a casa que són del teu poble"; uns dies després me'ls va portar i efectivament una part de la paperassa era de Canet dels segles XVIII i XIX, a més d'un interessant plec corresponent a les pàgines arrencades d'un llibre parroquial de naixements i òbits del segle XVI. Per la meua part la pregunta que s'esqueia per l'ocasió va ser *immediata*: "Que en faràs de tot això, Pepe?", i la resposta *previsible*: "Mira, si trobes algú que me'ls vulgui comprar estic disposat a vendre'ls". Immediatament vaig posar-me mans a l'obra: trobar un comprador. Per amistat vaig contactar amb la bibliotecària de Canet, la Flora Bessa, que es va mostrar molt interessada en recuperar aquells documents, varem fer una visita a casa del company de Mataró per tal que ella valorés la documentació, immediatament van fer tractes i unes setmanes més tard els papers tornaven a Canet després de vint-i-cinc anys, ara amb la dignitat que mereixien, s'havien salvat.

Fa uns dies, pensant en aquest article, vaig posar-me en contacte de nou amb la Biblioteca de Canet per interessar-me pel destí d'aquells papers. En pocs dies les bibliotecàries, amb molta efectivitat, varen tenir-me'ls localitzats entre la documentació del fons local que custodien, un fons encara per catalogar en bona part. En aquests més de vint anys el paper dels documents més malmesos havia estat degudament restaurat, una feina que cal agrair al savoir faire de la Flora, que va vetllar per a la seva salvaguarda; segons va comentar-me l'actual directora els documents aviat passaran a ser catalogats i ordenats en el fons de documentació local. D'aquell lot inicial faltava però una peça important: les fulles corresponents un llibre parroquial del segle XVI. Interessant-me pel document que faltava, l'actual directora de la biblioteca, va explicar-me que aquell valuós document havia seguit un camí diferent de la resta de

papers, doncs havia retornat a Arenys de Munt de on era originari.

Segons m'explicà la Irene Feliu, la bibliotecària, fa un parell d'anys -pel març de 2004- aquesta part de la documentació va tornar finalment a Arenys de Munt, després d'un llarg periple que finalment van resoldre els polítics d'ambdós municipis amb una cessió. Efectivament és tractava de documents originals de l'arxiu parroquial de Sant Martí d'Arenys, corresponents a les partides de baptisme entre els anys 1579 al 1582. Amb aquesta restitució culminava un procés que hauria durat vint anys i que havia iniciat la Flora des del moment de l'adquisició, quan llegint la documentació recentment adquirida varem concloure que devia tractar-se d'un llibre d'Arenys de Munt, i que, per tant, calia fer els passos per retornar-lo al seu origen, de on mai hauria d'haver sortit. Ara bé, buscant una explicació de com va anar a raure un llibre parroquial a les escombraries, l'any 1958!, és un fet inexplicable i insòlit es miri com es miri.

Una vegada explicat el final feliç cal que us passi a descriure la

història d'aquests papers, tal com l'he pogut resseguir en el seu viatge d'anada des de Canet fins a Mataró, amb una aturada a Arenys de Mar.

Era l'any 1958 quan l'amic Pepe Garrido, aleshores un noi de disset anys, anava a fer hores de mosso de magatzem a casa d'un tal Serra, un drapaire majorista de Mataró; els nois del magatzem tenien l'ordre expressa de no agafar res del que entrava o sortia del magatzem sota pena de ser acomiadats de la feina; en Pepe, un bon aficionat a l'arqueologia i sensible amb la història, s'anava aguantant de veure com dia rera dia es portaven a triturar paper vell, llibres i inclús pergamins; vist amb ulls de drapaire no eren més que "paper vell" una matèria primera que era la base del negoci d'en Serra, un empresari que valorava el paper pel seu pes, com és natural. En Pepe cansat de veure el mateix ritual cada dia va decidir a passar a l'acció: tot jugant-se la feina, en una de les operacions de càrrega i descàrrega de camions, va sotstraure els documents dels que estem parlant, arrencant-los d'una bala de paper

ja lligada que anava destinada, com totes les altres, a una fàbrica de cartró de Mataró, mig quilo de paper no va trobar-se a faltar a la pesada final. Més endavant en Pepe va ensenyar el seu tresor a l'erudit mataroní Marià Ribas, i aquest al desxifrar l'origen arenyenc d'un document (el llibre de baptismes) el va portar a autenticar a en J.M.Pons Guri, el gran arxiver arenyenc, que conscient de la seva vàlua els hi va proposar un intercanvi: el lot de papers per uns pots de farmàcia d'origen mataroní que ell conservava; no sabem ben bé el perquè el intercanvi no s'arribà a produir; el fet és que els papers van restar vint-i-cinc anys dins d'una calaixera de la casa de l'amic Pepe. Seguint el rastre dels papers ara sabem que el majorista de paper de Mataró tenia en els drapaires d'Arenys de Mar una de les seves principals fonts d'aprovisionament de matèria primera, per tant la història ja us la podeu imaginar: des de Canet a Arenys de Mar (el mateix viatge faria el lot d'Arenys de Munt) i

d'Arenys de Mar a Mataró, i si no s'hagués trencat el cicle haurien tornat a Canet en forma de cartró per a les fàbriques, com deuriem fer-ho malauradament la resta dels documents, perduts en aquella fatídica bala de paper i en tantes d'altres que no coneixem.

La pregunta que s'imposa en aquest moment de la narració és obvia: de on procedien els papers?, de quina casa? La única resposta segura és que fan referència a Canet, per tant és lògic suposar l'origen canetenc d'una part del lot. Ara bé determinar exactament la procedència de la col·lecció ja resulta més complicat, per no dir impossible hores d'ara. Era un arxiu privat o públic? Jo me decanto per la primera possibilitat, sobretot observant el tipus de documentació: Hi ha diversos plecs i papers referits a un tal Francisco Clausell entre els que destaca una còpia manuscrita datada al 1742, amb un annex imprès al 1747, referit a un procés informatiu derivat d'un plet jurisdic-

cional, relatiu a uns allotjaments, que es va instruir entre l'autoritat marítima i els membres de la Confraria de Sant Elm de Canet.

Un altre document que es conserva sencer és un plec referit a un plet de terres entre dos particulars: na Maria Antònia Dalmau Pastor enfrontada a en Miquel Antoni Llauger, aquest però de l'any 1835. La resta de papers no vaig acabar de mirar-me'ls en profunditat però recordo haver-ne vist algun amb data de 1868. El fet que hi hagi documents amb una diferència de més de cent anys - des de mitjans de segle XVIII al regnat d'Isabel II-, amb documentació privada, i a que presumiblement van viatjar junts, ens pot descartar d'entrada un arxiu de caire públic. Fins la seva catalogació definitiva no en sabrem més. Tanmateix tampoc sabrem mai que contenia la bala de paper, va salvar-se una mostra de mig quilo, però la resta de quaranta-nou quilos no varen tenir tanta sort i van desaparèixer per sempre.

Tornant sobre els nostres passos, pel setembre passat vaig començar a indagar sobre el destí final de l'altra arxiu, aquell arxiu municipal, citat per en Marià Serra, que havia estat recollit per l'advocat Cabanyes de Mataró i el seu germà, va ser el darrer pas de la nostra recerca. No fos cas que encara es conservés!, vaig pensar, sobretot llegint l'esperançador final de la crònica d'en Marià Serra en que deia que el seu fill Francesc Xavier Serra, en aquell moment regidor de l'Ajuntament de Canet (any 1923), faria els passos necessaris per convèncer a la Corporació Municipal de la necessitat de comprar l'arxiu municipal conservat a Mataró. La crònica d'en Serra deixava en suspens al lector sobre si aquella iniciativa de recuperació es va acabar de materialitzar, puig a la resta del Dietari, fins l'any 1926 en que acaba, no hi torna a fer cap esment; pensem que una notícia d'aquesta magnitud no hauria passat desapercebuda al Dr. Serra, per tant vaig deduir que en vida d'en Serra no es produí

l'esperada compra per part de l'Ajuntament.

El primer pas va ser posar-me en contacte amb l'Arxiu Municipal de Canet i, efectivament, l'arxivera Iolanda Serrano va confirmar-nos que en el catàleg d'aquest arxiu no hi consta documentació municipal referida al segle XVIII en la quantitat que pogués ser identificada amb la que consultà el Dr. Serra a l'arxiu dels Cabanyes de Mataró, que, per la descripció que en fa a la notícia del Dietari, sembla ser que era d'un cert volum. Copio textualment la resposta que fa l'arxivera de Canet a la meua consulta:

"Efectivament a l'arxiu (de Canet) es conserva documentació del segle XVIII, entre 1708 i 1795, però poc volum, que ocuparia més o menys 0,1 metres lineals.

Són documents de diverses sèries documentals, però amb buits documentals i cronològics. Podrà trobar des de documentació econòmica, com censals o la llibreta de la cobraria del Reial Cadastre de 1795, correspondència, alguns acords municipals, i documentació relacionada amb plets, sobretot amb la jurisdicció eclesiàstica.

Com ja li he dit estem en procés de catalogació, tenim una primera relació, però s'ha actualitzar i informatitzar. Suposem que en dos mesos disposarem d'una relació més detallada que podrà ser consultada.

No podem saber si es tracta de documents "retornats" o bé mai es van desvincular del fons municipal, ja que fins ara no hem trobat documentació que institucionalment es reclamés algun document."

(Iolanda Serrano, arxivera de Canet de Mar. octubre de 2006)

Per acabar de rematar la feina vaig fer la mateixa consulta a l'Arxiu Històric Comarcal de Mataró, per tal de comprovar si per casualitat els fons documentals dels Cabanyes mataronins haguessin anat a raure en aquella institució arxivística mataronina. Però en

aquest cas no vaig trobar contesta després de diversos intents infructuosos. Davant l'impàs en la meua recerca vaig valorar la possibilitat de contactar amb els descendents dels Cabanyes de Mataró, en cas d'existir; però trobant-me en aquest punt de la meua particular recerca detectivesca - en la que com a arqueòleg m'hi sentia molt còmode- és va produir un desenllaç final imprevist; va venir de manera casual, arran d'una conversa amb en Xavier Mas, doncs quan vaig traslladar al Centre d'Estudis Canetencs la pregunta de si en sabien alguna cosa d'aquell arxiu viatger, amb gran sorpresa per part meua en Xavier va assegurar-me que estava localitzat i que arribaria aviat a Canet. És a dir, que molts altres abans que jo havien llegit la pàgina 905 del Dietari d'en Serra i com es podia comprovar s'havien posat mans a l'obra amb una efectivitat manifesta.

Avui, una vegada restituit i completat l'arxiu municipal canetenc, amb l'arribada dels documents viatgers, podem tenir la satisfacció d'haver tancat un cicle; que permetrà als historiadors treballar en la recuperació de la nostra història passada i poder completar un buit imprescindible, el del segle XVIII, d'una importància cabdal per a la història del país i també local. Com a conclusió de tot plegat, voldria destacar, un cop més, la importància

d'aquest tipus de cròniques locals, doncs si el Dr. Serra no hagués recopilat en el seu Dietari aquesta referència personal dels seus contactes amb els Cabanyes, tal vegada no hauríem pogut saber mai del destí final del nostre arxiu. Sortosament en l'actualitat la majoria d'Ajuntaments, el de Canet entre ells, han apostat fort per què els arxius municipals que custodien siguin conservats amb la dignitat i condicions que mereix la documentació: la catalogació, la conservació, la seguretat i una vocació de servei públic, fan que s'hagin dotat d'un personal especialitzat i d'unes instal·lacions adients per preservar aquest llegat; fent difícil que mai més es torni a produir un cas com el que hem viscut. Un arxiu o un museu constitueixen el nostre referent humà immediat, una memòria històrica necessària, doncs cal saber de on venim per saber qui som i cap a on volem anar com a poble.

Joaquim Pera i Isern

